

Refahiye İlçe Merkezi'nde Gelişen Bazı Şehirsel Fonksiyonlar

Arş.Gör. İ.Fevzi ŞAHİN*

Özet

Araştırmamızın konusunu *Refahiye İlçe Merkezi'nde gelişen bazı şehirsel fonksiyonları* oluşturmaktadır. Saha, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü sınırları içinde yer alır. Yönetim bakımından, Erzincan il merkezine bağlı olup, bu merkeze uzaklığı yaklaşık olarak 70 km.dir. Çevresine göre merkez olma rolü bulunan ve bazı olumsuz çevre faktörlerine rağmen nüfus miktarları, fonksiyonları, ve fizyonomik görünümü açısından şehir yerleşmesi değildir. Ancak köy yerleşmesi de değildir, bazı fonksiyonları hızla gelişen bir kasaba yerleşmesidir. İlçe merkezi olmasından dolayı yönetim fonksiyonu, D-100 karayolunun içerisinden geçmesi sebebiyle de ulaşım fonksiyonu gelişen Refahiye de eğitim fonksiyonu da nisbeten gelişmiştir. İşte bu araştırmada, Refahiye kasabasında gelişme gösteren bazı şehirsel fonksiyonlar incelenip, karşılaşılan sorunlara dikkat çekilerek, çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Summary

Our subject of investigate consists of *some punctans, belong to the city, which improved in the Refahiye city center.* The area takes part in Upper part of Fırat of East Anatolia region. From the administration point of view it is connected with Erzincan province center, and far away about 70 km to this center. As its environs, it has a role of being center and however some negative environs factors, it isn't city settlement because of population density, functions and the physiognomical view. on the other hand, it isn't a village settlement. It is a town settlement which some functions are imporing. Education function because being city. That is this investigation, some functions belong to the meeting with difficulties, solutions proposols have been trying to propose.

1. Giriş

Bazı şehirsel fonksiyonlarını incelemeye çalıştığımız Refahiye İlçe Merkezi, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü sınırları içinde yer alır. Yönetim bakımından, Erzincan il merkezine bağlı olup, bu merkeze uzaklığı yaklaşık olarak 70 km.dir. Küçük bir kasaba görünüşünde olan ilçe merkezi, Dumanlı dağı'nın doğu eteğinde, güneyden kuzeye doğru uzanan bir vadimin içinde kurulmuştur. D.100 devlet karayolu üzerinde yer alan ilçe merkezinin ortalama yükselişi 1589 m.dir. Sahâ'nin-suları, Köroğlu deresi ve kolları (İlgâr deré, Avsârözü deresi) tarafından Kelkit Çayı'na boşaltılmaktadır. Yönetim bölgesi alanı, 1746 km². kadar¹ olan Refahiye İlçesi'nin, kuzeyinde Şiran (Çamüşhane) ve Alucra (Giresun) ilçeleri,

* Atatürk Üniversitesi Sâzım Karabekir Eğitim Fak. Coğrafya Eğitimi Bölümü

¹ Erzincan İl Yılı-1990.

kuzeybatısında Suşehri ve Akıncılar (Sivas) ilçeleri, batısında İmranlı (Sivas) ilçesi, güneyinde Kemah ve İliç ilçeleri ile doğusunda da Erzincan il merkezi bulunmaktadır (Şekil 1).

Refahiye İlçe Merkezi İrano-Turaniyen fitocoğrafya bölgesi içerisinde yer almaktadır. Sahamızın alçak kesimlerinde step elemanları yaygınken, yüksek kesimlerinde sarıçam (P.Silvestris) ormanları yayılış gösterir. Ancak bu ormanlar içerisinde zaman zaman meşe (Quercus), kavak (Populus) ve ardıç (Juniperus) türlerinden oluşan ağaç topluluklarında karşımıza çıkmaktadır. Refahiye İlçe Merkezi nüfus yönünden ele alınacak olursa, ha.a 2.3 kişi düşmektedir. Belirgin bir erkek nüfus fazlalığı bulunan (100 kadına 132 erkek) yörede, ortalama aile büyüklüğü 4.5 kişidir. Nüfusun % 70.2'si 15-64 yaş dilimleri arasında yer alan teorik aktif nüfustur. Refahiye İlçe Merkezi'nde çalışan nüfusun sektörel dağılımına bakıldığında, nüfusun % 70.9'u hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Hizmetlerden sonra en önemli ekonomik faaliyet ise tarım ve hayvancılıktır. İnceleme bölgesinde özellikle arıcılık son yıllarda nisbeten bir gelişme göstermiştir. Çevrede önemli sayılabilecek doğal ve beşerî turizm değerleri bulunmaktadır. Diğer yandan D.100 karayolunun ilçe merkezinden geçmesi bölge ekonomisi için ayrı bir önem taşımaktadır. Ancak mevcut ekonomik potansiyel henüz yeterince değerlendirilebilmiş değildir. Dolayısıyla nüfusta göç olayı, önemli bir sorun olarak güncelliğini korumaktadır.

2. Yerleşmenin Tarihi Gelişimi:

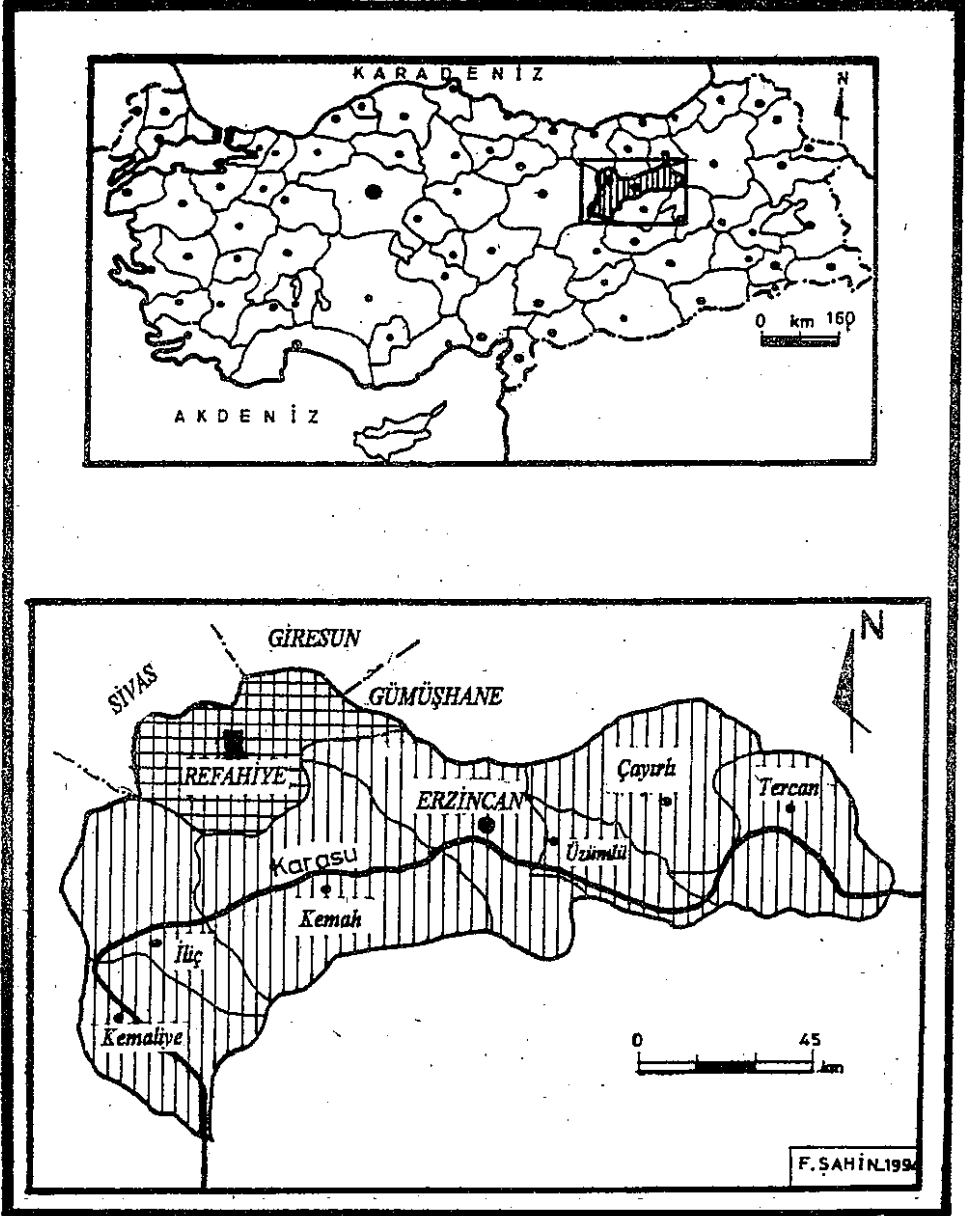
Yazılı tarih öncesine ait yeterli kaynak bulunmadığından, bölgede yerleşme tarihin ne zaman başladığı aydınlanmış değildir. Ancak yine de, yapılacak olan incelemeler neticesinde en azından mezolitik devirlere kadar varabilecek izlere rastlanması mümkün görünmektedir. Herşeyden evvel, Erzincan ve çevresi, tarih öncesi devirlerde öncelikle elverişli sayılan tabii doğu-batı ve güney-güneybatı yol güzergahları üzerinde bir mevkiye sahiptir. Gerek yerli ve gerekse yabancı arkeologların yeteri kadar araştırıp işlemiş buldukları Boğazköy, Alişar ve Alaca'sıyla önemli bir mevki kazanan orta Kızılırmak'la Aşağı Kızılırmak'ın doğuya olan bağlantısının Refahiye-Erzincan üzerinden sağlanmış oluşu, Erzincan ve yöresinin tarihi önemiyetini artırmıştır¹. Nitekim, Erzurum (Pulur) ve Erzincan (Altıntepe) ovalarında yapılan kazılardan elde edilen arkeolojik bulgular, bölgede insanlık tarihinin M.Ö. 4000-3000 yılları gibi oldukça eski devirlere dayandığını göstermektedir². *Refahiye-Köroğlu dere ve vadilerinin tarihin eski çağlarına ait iz ve kalıntılarını saklamak durumundadır* diyen Şahin'de aynı görüştedir³.

Bölgede Bizanslılar dönemine kadar sırasıyla Hurriler, Urartular, Sakalar, Medler, Persler, Partlar (İranlılar) ve Romalıların yaşadığı sanılmaktadır. Roma imparatorluğunun parçalanmasıyla birlikte ortaya çıkan Bizans devleti bölgede 395-645 yılları arasında hüküm

¹KÖKTEN, İ.K., 1944, Orta, Doğu ve Kuzey Anadolu'da Yapılan Tarih Öncesi Araştırmalar. Belleten, C. VII, Sayı: 32, Ankara.

²KÖKTEN, İ.K., 1944, a.g.m., Ankara.

³ŞAHİN, T.E., 1985, Anadolu'nun Tarihi Akışı İçerisinde Erzincan Tarih-i, Erzincan Hayra Hizmet ve Dayanışma Vakfı Yay. No. 1, Erzincan, s. 19.



Şekil 1.. Refahiye İlçe Merkezinin Lokasyon Haritası.

sürmüş, dolayısıyla bu devrede araştırma bölgemiz Bizans devleti sınırları içinde kalmıştır. Ancak bu dönem boyunca Bizans-İran mücadeleleri devam ettiğinden bölge zaman zaman el değiştirmiştir¹.

Bölge 640 yılından itibaren İslam (Arap) ordularının akınlarına sahne olmuş ve bu durum 1058 yılında Türk akıncılarının burayı işgaline kadar devam etmiştir. 23 Mayıs 1040 günü Dandanakan savaşını kazanan Tuğrul ve Çağrı Beyler, Selçukluları İran ve Horasan'da devlet olarak yükseltmişlerdir. Bundan sonra Selçuklu politikasının esasını daha önce batıya göçetmiş Türk topluluklarına birer yurt bulunması teşkil ettiğinden, Selçuklu sultanları Anadolu üzerine yönelmişlerdir. Bu dönemde Anadolu'nun siyasi, ekonomik ve sosyal durumu da Türk yayılışını kolaştıracak mahiyettedir². Bu nedenle 1071-1085 yılları arasında Türk Fetih hareketi süratle ceyan etmiş ve Türk orduları Ege ve Marmara kıyılarına kadar ulaşmışlardır³. İşte bu dönemde Anadolu'da birtakım Türk beylikleri oluşmuştur. Anadolu'nun Türkleşmesi ve Türk yurdu yapılması döneminde ortaya çıkan beyliklerden Danişmend'liler Orta Anadolu'da hüküm sürerken, Doğu Anadolu'da Tercan dahil Erzurum ve çevresinde Saltuklular, Erzincan-Kemah-Divriği ve Şebinkarahisar'da da Mengücekler hüküm sürmüştür⁴. Araştırma sahanızda 1071-1228 yılları arasında Mengücek Beyliği'nin sınırları içerisinde kalmıştır. Daha sonra bu beylik Anadolu Selçuklu Sultanlığına dahil edilmiştir. 1243 yılında Köseadağı savaşından sonra bölge Moğol istilasına uğramıştır. Moğol istilasından sonra 14. yüzyıl sonlarından 16. yüzyıl başlarına kadar Doğu Anadolu'ya Karakoyunlularla, Akkoyunlular hâkim olmuşlardır. Daha sonra 1514 yılında Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran meydan muharebesini kazanmasıyla, Doğu Anadolu Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

Araştırma sahanız olan Refahiye İlçe Merkezi, ilk defa bugünkü Günyüzü köyünün bulunduğu yerde, muhtemelen Bizanslılar döneminde kurulan bir yerleşmedir. Vaktiyle Kuruçay Voyvodalığına tâbi bir nahiye olan yerleşmenin eski ismi *Gercanis*'tir. Bu kelimenin manası ve etimolojisi tam olarak bilinmiyor. Fakat Ermenice olduğu ve Ercis adında bir Ermeni azizinin adından alındığı rivayet edilmektedir⁵.

Osmanlılar dönemine kadar karşılıklı saldırı ve akınlar neticesinde çeşitli kavimlerin hâkimiyeti altında kalan araştırma sahanız, 1872 tarihinde bugünkü yerine taşınmıştır. *Gercanis*'in bulunduğu yerde arazi dağlık ve sarp olduğundan zabita teşkilatı asayişini temin etmede güçlük çekmektedir. Bu yüzden, yerleşmenin daha uygun bir yere taşınması düşünülmüş⁶ ve Dumanlı dağı eteğinde, Sivas-Giresun yolu üzerindeki yerin (Bugünkü yer) uygunluğuna karar verilmiştir. Neticede bu yeni yere bir hükümet konağı, bir rüştiye mektebi ve evler yapılarak halkın buraya yerleşmesi teşvik edilmiştir. Böylece kasabanın ilk çekirdeği

¹ŞAHİN, T.E., 1985, a.g.e., Erzincan, s. 69-87.

²ÖGEL, B., YILDIZ, H.D., KIRZIOĞLU, M.F., ERÖZ, M., KODAMAN, B., ÇAY, M, A, 1986, Türk Millî Bütünlüğü İçerisinde Doğu Anadolu, T.K.A.E. Yay. No. 56, Seri: IV-Sayı: A.17, Ankara, s. 12.

³TURAN, O., 1973, Türkler Anadolu'da, İstanbul, s. 37.

⁴ŞAHİN, T. E., 1985, a.g.e., Erzincan, s. 202.

⁵ALİ KEMALİ, 1932, Erzincan Tarihi, Coğrafi, İçtimai, Etnoğrafi, İdari, İhsai, Tetkikat Tecrübesi, İstanbul, s. 354.

⁶ALİ KEMALİ, 1932, a.g.e., s. 354.

oluşturulmuş, kasaba oluşturulduktan sonra da Erzincan'da oturan Gercanis Nahiyesi müdürü bu yeni yerleşmeye taşınmıştır¹.

Gercanis ismi 1872 tarihine kadar devam etmiştir. Bu tarihte Erzincan Mutasarrıfı Şefik Paşa, Gercanis'e yaptığı bir ziyaret sırasında bölgenin omanlarıyla sularının bolluğuna, havasının temizliğine bakarak, kazanın yabancı olan isminin kaldırılarak yerine, refah yer manasına gelen *Refahiye* adının verilmesini istemiştir. Paşa'nın bu isteği 15 nisan 1872 tarihinde Şura-yı Devlet kurumunca Sadrazamlığa sunulmuştur. Sadrazam tarafından 17 Nisan 1872 tarihinde Padişaha sunulan bu teklifi, Padişah Abdülaziz; 18 Nisan 1872 tarihinde kabul etmiştir².

Cumhuriyetin ilanından sonra sosyal ve idari yapıda meydana gelen değişiklikler sonucunda ilçe yönetim merkezi yapılan Refahiye, 1968 yılına kadar iki mahalleden oluşuyordu. 1968 yılında Hakoğlu ve Sağlık köyleri belediye yönetimine dahil edilince, mahalle sayısı dörde yükselmiş oldu. Ancak Sağlık köyü arazi problemleri yüzünden 1972 yılında belediye yönetiminden ayrılınca, mahalle sayısı üçe düşmüştür. Refahiye ilçe merkezi, 1990 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre 6996 nüfusa sahip, üç mahalleden oluşan bir yerleşmedir.

3. Yerleşmenin Genel Fonksiyonları:

Bilindiği üzere, şehirlere esas özellik kazandıran faktör, yerleşmeye ait şehrsel fonksiyonlardır³. Bu fonksiyonların tesbit edilmesi, şehrin özelliklerini ortaya çıkarılması açısından önem taşımaktadır. Böyle bir tesbitin yapılabilmesi için şehre özellik kazandıran fonksiyon sahalarının şehir içindeki dağılımının yapılması gerekir⁴. Gerçi her ne kadar yerleşme şekilleri, kırsal ve şehrsel yerleşmeler olarak iki büyük gruba ayrılırlarsa da, bu iki sistemi birbirlerinden ayırmaya yarayan kesin kriterler ortaya koymak çok zordur⁵. Nitekim, 442 sayılı köy kanununda nüfusu 2000'e kadar olan yerleşmelere köy, 2000-20.000 arasında olanlar kasaba ve 20.000'den fazla nüfusa sahip olanlara şehir denir hükmü bulunmaktadır⁶. Emiroğlu'na göre ise bir yerin şehir özelliği kazanabilmesi için, merkez nüfusunun 10.000 kişiyi aşması gerekmektedir⁷. Buna karşılık, Doğanay, *kent diye nitelenecek bir yerleşmede, çalışan işgücünün çoğunluğu, tarım dışı faaliyetlerden geçimini sağlamalıdır. Başka bir ifadeyle, kent yerleşmesinin nüfusu geniş ölçüde topraktan kopmuş olmalıdır. Bu durum, yani böyle bir yapısal değişimin olabilmesi için, bir yerleşmede nüfusunun mutlaka 10.0000 ulaşması gerekmez* demektedir⁸. Aynı şekilde Devlet İstatistik Enstitüsü nüfus istatistiklerinde diğer hiçbir kriterle bakılmaksızın il ve ilçe merkezlerinin tamamını yönetim fonksiyonu nedeni ile şehir

¹Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade Şura-yı Devlet, No: 10-16, İstanbul.

²Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade Şura-yı Devlet, No: 10-16, İstanbul.

³KARABÖRAN, H.H., 1989, *Şehir Coğrafyası ve Şehrsel Fonksiyonları*, Fırat Üniv. Derg. C. III, s. 1, Elazığ, s. 87.

⁴KARABÖRAN, H.H., 1989, a.g.m., s. 88-89.

⁵DOĞANAY, H., 1994, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Gazi Büro kitabevi, Ankara, s. 405.

⁶1924 tarih ve 442 Sayılı Köy Kanunu, Madde-i.

⁷EMİROĞLU, M., 1975, *Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri Şehir Nüfusu*, Ankara Üniv. D.T.C.F. Coğrafya Arşt. Derg. Sayı: 7, Ankara, s. 127-128.

⁸DOĞANAY, H., 1994, a.g.e., s. 414.

saymaktadır. Buna göre, her ne kadar yönetim fonksiyonu ve çalışan işgücünün sektörel dağılımı açısından (% 79.1'i hizmet, % 8.7, Tarım, % 5.0 Şanayi ve % 6.5 diğer) araştırma sahamızın şehir sayılması gerekirse'de kanaatimizce, gerek fizyonomik açıdan, gerekse de yaşayış açısından yerleşme, şehirden ziyade daha çok kasaba görünümündedir. Ancak tanım nasıl yapılırsa yapılsın, bulunduğu muhit içerisinde şehirleri yalnız ele alınamak gerekir. Çünkü, şehirler çevresinden ayrılmış halde bulunan yerleşme noktaları değil; yakın çevreleri ve hinterlandı ile sıkı iktisadî ve kültürel ilişkileri bulunan insan topluluklarının konsantrasyon sahalarıdır. Bu bakımdan denilebilirki bir şehrin büyüklüğü ve önemi; onun etki sahasının özellikle ekonomik etki sahasının genişliği ve ehemmiyeti ile orantılıdır¹. Buna göre Refahiye ilçe merkezi'nin bir merkezi yer fonksiyonu özelliği bulunmaktadır. Bir merkezi yerde toplanmış olan fonksiyonlar daha geniş bir bölgede uygulanırlar. Şehrin genel görünüşünü yansıtan bu fonksiyonlar idare tesisleri, sosyal tesisler, endüstri, el sanatları, ticaret, ulaşım, turizm tesisleri ile temsil edilirler ve çoğunlukla ekonomik kapsamlıdırlar. Şehirler genel anlamıyla bu tesislerin toplandığı yerlerdir. Bu açıklamaların ışığı altında, Refahiye İlçe Merkezi imar planına göre, yerleşmenin fonksiyonları ortaya konulacaktır (Şekil 2). Bunlardan ise ilk önce konut fonksiyon alanlarını ele alacağız.

Konut terimi, içeriği açısından çok geniş boyutlu bir terimdir. Gerçekten de, barınmaya yönelik en basit bir kulübeden, kentlerin en çağdaş apartmanına kadar bütün evler, ticarete, eğitime, sanata, dini amaçlara, savunma ve diğerlerine yönelik olarak yapılmış binalara mesken ya da konut denir².

Refahiye İlçe Merkez'nin belediye sınırları içerisindeki yüzölçümü 3037 ha. kadardır. Ancak bu sınırlar içine, dağlık sahalar, ormanlık alanlar ve büyük bir kısmı yerleşilmemiş yamaçlar da dahil edilmiştir. Şehir yerleşim sahasını, konutların yoğunlaştığı yerlerden geçirirsek, şehir yerleşim sahası 284 ha.dır. Şehir içerisinde yer alan 124 ha.lık tarım arazisi de çıkarılırsa, şehir yerleşim alanı 160 ha. a kadar geriler. Bu değer Çayırılı'da (7076 nüfus) 325 ha. ve Terca'n'da (9151 nüfuslu) 243 ha. olduğu düşünülürse³, şehir yerleşim alanının fazla olmadığı görülür. Şehir yerleşim sahasının 160 ha. olduğunu kabul edersek ha düşen nüfus sayısı 43.7 olur. Bu değer, Çayırılı (21.7 kişi/ha) ve Terca'nın (37.6 kişi/ha.) nüfus yoğunluklarına göre yüksek, fakat daha 1975'te 103 kişi/ha.a yükselen İslahiye'ye göre çok azdır⁴.

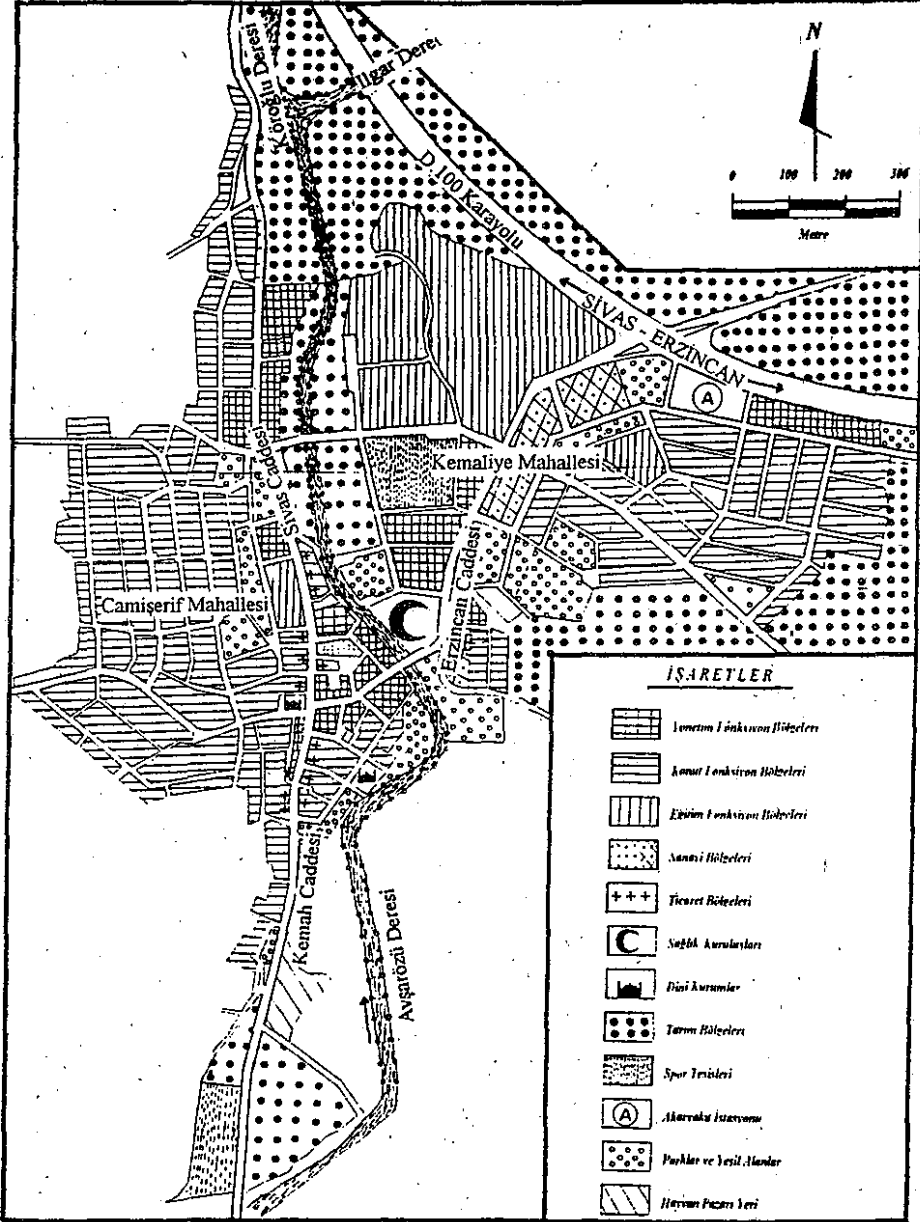
Refahiye ilçe Merkezi'nde, fonksiyonlarına göre meskenleri aile konutları, ticarî ve sosyal amaçlı konutlar şeklinde gruplandırmak mümkündür. Araştırma sahamızda 1993 yılı itibariyle, 744 mesken bulunuyordu. Bunlar fonksiyonlarına göre sınıflandırıldığında, % 80'den fazlasını (% 81.5) aile konutlarının oluşturduğu dikkati çeker. Kamu kuruluşlarına ait lojmanlar da bu sayıya dahil edilmiştir (Tablo 1, Şekil 3.).

¹KARABORAN, H.H., 1989, a.g.m., s. 82.

²TOLUN-DENKER, B., 1977, Yerleşme Coğrafyası (Kır Yerleşmeleri). İstanbul Üniversitesi Yay. No. 2275, Coğrafya Enstitüsü Yay. No. 33, İstanbul. s. 60.

³YAZICI, H., 1991, Terca'n Ovası ve Çevresinin Coğrafi Etüdü. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum, s. 183-184.

⁴KARABORAN, H.H., 1987, İslahiye ve Hassa'da Şehirsel Fonksiyonlar Açısından Nüfusun Gelişmesi-Dağılışı ve Şehirleşme Hareketleri, Fırat Üniv. Dergisi C. II, Elazığ, s. 108.



Şekil 2. Refahiye İlçe Merkezi'nde Arazi Kullanılışı ve Fonksiyon Bölgeleri.

Ticari amaçlı kullanılan meskenlerin tamamına yakını Sivas ve Kemah caddelerinde toplanmış olup; bu tür konutlar toplam konut sayısı içerisinde % 12.5'lik bir paya sahiptir. Ticari amaçlı olarak kullanılan 93 işyerinin hemen hemen tamamına yakının üst katları aile konutu olarak kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle, ticari amaçlı konutlar, şehir merkezinde ki binaların caddeye bakan zemin katlarında toplanmıştır. Hakoğlu mahallesinde ise ticari amaçlı konut bulunmamaktadır.

Meskenlerin fonksiyonel özelliklerine göre diğeri bir türünü de, sosyal amaçlı olanlar oluşturmaktadır. Toplam meskenler içerisinde % 6'lık bir paya sahip olan bu tür konutlar içerisinde hükümet konağı, belediye, eğitim ve sağlık kurumları, bankalar, P.T.T., Orman Şefliğı, Pancar Şefliğı, İlçe Tarım Müdürlüğü, Ziraat Donatım Kurumu, Köy Hizmetleri, T.E.K, Tarım Kredi Kooperatifi gibi kamu kurum ve kuruluşlarına ait binalar yer almaktadır. Ayrıca, dinî amaçlı kullanılan bina ve camiler ile, askerî amaçlı kullanılan bir adet karakol ve askerlik şubesi ile Emniyet Müdürlüğü binalarında bulunmaktadır.

Tablo 1

Refahiye İlçe Merkezi'nde Meskenlerin Fonksiyonlarına Göre Dağılımı (1993).

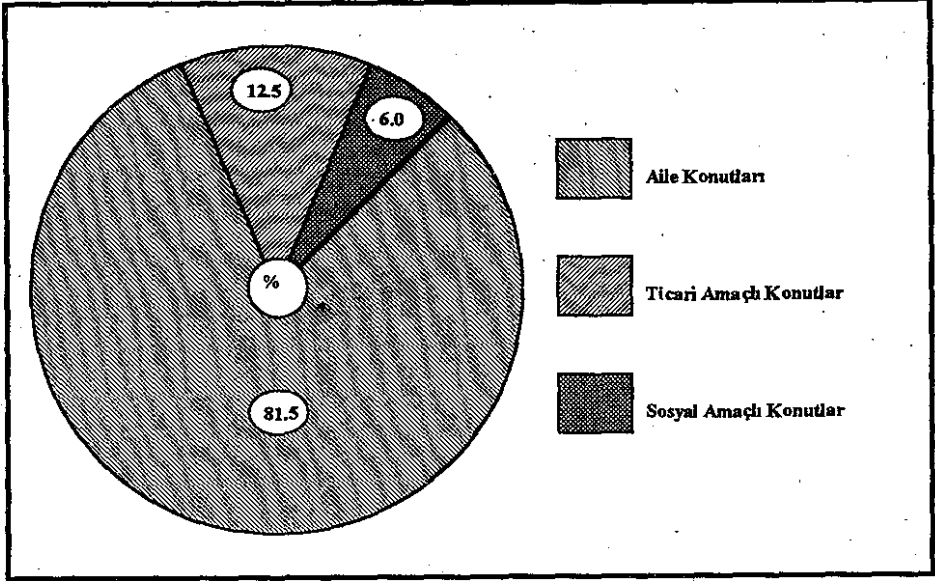
Mahalleler	Aile Konutu		Ticari Amaçlı Konut		Sosyal Amaçlı Konut		Toplam Konut	
	Sayısı	%'si	Sayısı	%'si	Sayısı	%'si	Sayısı	%'si
Kemaliye	354	47.6	64	8.6	38	5.1	456	61.2
Camişerif	218	29.3	29	3.9	6	0.8	253	34.0
Hakoğlu	34	4.6	--	--	1	0.1	35	4.8
Toplam	606	81.5	93	12.5	45	6.0	744	100.0

Araştırma sahamızda hayvancılıkla uğraşan ailelerin konutlarının hemen yanında yahut bitişiğinde eklenti şeklinde 35-40 karda hayvan barınağı (ahır) bulunmaktadır.

3.1. Tarım Fonksiyonu:

Yaptığımız tesbitlere göre 1993 yılı itibariyle Refahiye İlçe Merkezi'nde 35-40 dolayında çiftçi ailesi bulunmaktadır. Ancak hemen şunu belirtmek gerekir ki; araştırma sahamızda, nüfus miktarının ne kadarının doğrudan doğruya tarımsal faaliyet alanında çalıştığını kesin olarak belirtmek oldukça güçtür. Çünkü, yapmış olduğumuz tesbitlere göre, tarım dışı faaliyetlerde (hizmetler, sanayi) çalışan bazı kişiler, boş vakitlerinde, ikinci bir iş olarak yahut, ek bir gelir temin etmek amacıyla tarımsal faaliyetlerle uğraşmaktadırlar. Dolayısıyla diğeri faaliyet kesimlerinde çalışan bu gibi kişileri de tarımsal nüfus olarak düşünmek mümkündür. Öte yandan tarımla geçinen ailelerin hemen bütün fertlerinin tarlarada çalıştığını düşünmek yanlış olur. Gerçekten de aile fertlerinin bazıları tarımsal faaliyetlerle uğraşırken, bir kısmında diğeri

işlerde (garsonluk, tezgâhtarlık, hammaliyi işleri v.s) çalışarak aile bütçesine katkıda bulunmaktadır. Bu gibi nedenlerden dolayı, her ailede ortalama iki kişinin doğrudan doğruya tarım fonksiyon alanlarında çalıştığını varsayarak hesapladığımız 80 dolayında ki tarımsal işgücü sayısının, gerçekte bundan çok daha fazla olduğunu kabul etmek gerekir.



Şekil 3. Refahiye İlçe Merkezi'nde Meskenlerin Fonksiyonlarına Göre Dağılışı (1993).

Daha önce belirtildiği gibi, Refahiye İlçe Merkezi'nin Belediye yönetim sınırları içindeki yüzölçümü 3037 ha. kadardır. Dağlık ve ormanlık alanlar bir kenara bırakılırsa, yerleşim sahası 284 ha. dır. Bu alanın 124 ha. kadarı ekilebilir tarım arazidir. Bir başka deyişle tarım arazileri Refahiye ilçesinin belediye yönetim sınırları içerisindeki yüzölçümünün % 43.6'sını oluşturmaktadır.

Refahiye İlçe Merkezi'nde 124 ha. tarım arazisi ve 40 çiftçi ailesi bulunduğuna göre, yerleşmede teorik olarak çiftçi ailesi başına 3.1 ha. tarım arazisi düştüğü anlaşılır. Ancak bu değer yanıltıcıdır. Çünkü belediye yönetim sınırları içerisinde tarım arazisi bulunduğu halde tarımla uğraşmayan aileler olduğu gibi, tarımla uğraşp, araştırma sahamız dışında tarım arazisi bulunan aileler de vardır. Sonuç olarak, Refahiye İlçe Merkezi'nde ki tarım faaliyetleri, büyük işletmelerden çok, küçük aile işletmelerinden meydana gelmektedir diyebiliriz.

Araştırma sahamızda tarım faaliyetlerinin yanısıra hayvancılık da (özellikle Büyükbaş hayvancılık) yapılmaktadır. Şehirde geçimini tarımsal faaliyetlerinden temin eden ailelerin hemen hepsi hayvancılıkla uğraştıkları gibi, tarımsal faaliyetlerle uğraşmadıkları halde hayvancılık yapan ailelerde bulunmaktadır. Refahiye İlçe Merkezi'nde 1993 yılı itibarıyla 200 adet Küçükbaş hayvan (koyun) ve 210'u sığır, 42'si binek hayvanı (8 at, 34 eşek) olmak üzere 252 adet Büyükbaş hayvan besleniyordu. Hayvanlar yazın belli bir süre (haziran sonu, eylül başı) yaylaya götürülmekte, kışın ise konutların eklenileri durumundaki ahırlarda beslenmektedir.

3.2. Hizmetler Fonksiyonu

3.2.a- Yönetim Fonksiyonu

Bilindiği gibi, kırsal ve şehir ilişkilerini geliştiren, şehre merkezîyet gücünü kazandıran fonksiyonların en önemlilerinden biri, kuşkusuz yönetime fonksiyonudur¹. Araştırma sahamız, Refahiye İlçesinin, ilçe merkezi olması sebebiyle 121 adet köyün yönetim merkezidir (Şekil 4). Dolayısıyla çeşitli kamu kuruluşlarında herhangi bir işi olan çok sayıda insan hemen hergün ilçe merkezine gelmektedir. Refahiye İlçesininin yönetim bölgesi sınırları dahilindeki yüzölçümü 1746 km², nüfusu ise 21.977 kişi kadardır. Bu nüfusun % 31.8 (6996) kadarı üç mahalleden oluşan ilçe merkezinde, geriye kalan % 68.2'lik oranı da 121 köy yerleşmesinde yaşamaktadır.

Refahiye İlçe Merkezi'nde yönetim fonksiyonu için ayrılmış ve bu amaç için kullanılan belirli bir alan yoktur. Kamu hizmet binaları çeşitli yerlere dağılmıştır. İlçe'de devleti temsil eden kaymakamlığa bağlı birimlerden Mal Müdürlüğü, Vergi Dairesi, Adliye, Tapu, Nüfus Müdürlüğü, Özel İdare, Müftülük ve Milli Eğitim Müdürlüğü 4 katlı *Hükümet Konağı* binası içinde hizmet vermektedir. Diğer taraftan, İlçe Tarım Müdürlüğü, Orman İşletme Şefliği, Ziraat Donatım Kurumu, TEK, Tarım Kredi Kooperatifi, Emniyet Müdürlüğü, Pancar Şefliği ve Askerlik Şubesi gibi kuruluşlar, ilçenin çeşitli yerlerine dağılmıştır. Kamu hizmet binaları ile ana caddeler arasında paralellik gözlenmektedir. Örneğin, P.T.T, Sağlık Hizmet binaları, Tekel, Emniyet Müdürlüğü gibi kamu binaları Erzincan caddesinde yer alırken, Pancar Şefliği, Tarım Kredi Kooperatifi, Orman İşletme Şefliği ve İlçe Tarım Müdürlüğü Sivas Caddesinde bulunmaktadır.

3.2.b- Eğitim ve Kültür Fonksiyonları

Refahiye'de eğitim ve kültür faaliyetlerinden, özellikle eğitim fonksiyonunun geliştiği söylenebilir. Çünkü çalışan nüfusun % 9.4 kadarı eğitim kurumlarında istihdam edilmiştir (Tablo 2.).

¹GÜNER, İ., 1990, İçdir Ovası ve Çevresinin Beşeri Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum, s. 232.

Tablo 2

Refahiye İlçe Merkezi'nde Eğitim Kurumlarında Çalışan Nüfusun, Eğitim Kurumlarına Göre Dağılımı (1993)

Okulun Adı	Personel Sayısı
Refahiye İlköğretim Okulu	34
Ş.K.O. İlköğretim Okulu	36
Refahiye Endüstri Meslek Lisesi (Ç.P.L)	43
Refahiye Sağlık Meslek Lisesi	15
Diğerleri	20
TOPLAM	148

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Kayıtlarından Derlenmiştir.

Refahiye İlçe Merkezi'nde 2 ilköğretim okulu ve birisi çok programlı olmak üzere 2 lise ile eğitim öğretimi faaliyetleri sürdürülmektedir. Bu eğitim kurumları, çevre il ve ilçelerden öğrenci aldıkları gibi, araştırma sahamıza çok uzak konumlarda bulunan il ve ilçelerden de öğrenci almaktadır. Kuşkusuz bunda en büyük etken, ilçe merkezindeki eğitim kurumlarında pansiyon imkânlarının olmasıdır. Gerçekten de pansiyon imkânlarının sağlamış olduğu sosyal ve ekonomik kolaylıklar, ilçenin eğitim fonksiyonunun etki alanını oldukça genişletmiştir (Tablo 3). Eğitim fonksiyonunun etki alanı bu kadar geniş alan araştırma sahamızda, kolej ve üniversiteye hazırlık kursları veren bir deshanenin bulunmayışı, önemli bir eksikliklerdir.

Araştırma sahamızda eğitim kurumları için ayrılan alan yaklaşık olarak 11 ha. kadardır¹. Buna göre Refahiye İlçe Merkezinde 160 ha. kadar olan konut fonksiyon alanının yaklaşık % 14'ü eğitimi-öğretimi faaliyetleri için ayrılmıştır. İlçe merkezinde yönetim yahut ticaret fonksiyonu için ayrılmış alanlar oldukça dağınık ve yetersizken, eğitim-öğretim için ayrılan bu alanın yeterli olduğu kanaatindeyiz.

1977 yılında faaliyete başlayan Halk Eğitim Merkezi, çeşitli faaliyet sahalarda; okuma-yazma, biçki-dikiş, bazı derslere hazırlık, arıcılık gibi kurslar açmaktadır. Bu kurslar sonunda başarı gösteren kursiyerlere birer belge verilmektedir. Sınırlı sayıda kitaba sahip olan ve ancak öğrencilerin ihtiyacına cevap veren okul kütüphanelerinin dışında sahamızda birde Halk Kütüphanesi bulunmaktadır. Çeşitli ansiklopedi ve genel kültür kitaplarının bulunduğu kütüphaneden halktan çok yine öğrenciler istifade etmektedir.

¹Refahiye Tapu Müdürlüğü

Tablo 3

Refahiye İlçe Merkezi'nde Öğrenim Gören Öğrencilerin Geldikleri Yerlere Göre Dağılımı (1993)

Öğrencilerin Geldiği İl-İlçe	Öğrenci Sayısı	Öğrencilerin Geldiği İl-İlçe	Öğrenci Sayısı
Edirne	1	Isparta	2
Adana	3	Tercan (Erzincan)	1
Erzincan	6	Ordu	1
Suşehri (Sivas)	6	Burdur	9
Malatya	1	Üzümlü (Erzincan)	2
İliç (Erzincan)	1	Artvin	1
Sivas	6	Osmaniye (Adana)	1
Kahramanmaraş	3	Safranbolu (Zonguldak)	1
Birecik (Ş.Urfa)	2	Bahkesir	1
Şarkışla (Sivas)	1	TOPLAM	49

Kaynak: Yurt Müdürlüğü kayıtlarından derlenmiştir.

Refahiye İlçe Merkezi'nde eğitim öğretimle birlikte, kültürel faaliyetlerin de aynı ölçüde geliştiğini söylemek mümkün değildir. Çünkü, ilçede kitap ve gazete okuyan nüfusun sayısı çok azdır. Nitekim yaptığımız tesbitlere göre yörede günlük gazete satışı 150-200 civarındadır. Ancak yaz aylarında ilçeye gelen gurbetçi nüfus sayesinde bu satışlar zaman zaman 500'ü bulmaktadır. Sinema bulunmayan araştırma sahasımızda, çeşitli okulların yıl sonu müsamereleri dışında tiyatro seyretme imkânı da bulunmamaktadır.

3.2.c- Diğer Fonksiyonlar:

D-100 devlet karayolunun ilçe merkezinden geçmesi sebebiyle, bütün yıl boyunca ulaşım faaliyetleri canlılığını sürdürmektedir. Diğer taraftan, çevre köy ve kasabalarla olan bağlantının minibüs ve taksilerle sağlanması yanında; Refahiye-Erzincan arasında gün boyunca yolcu taşıyan 15 kadar minübüs ve belediyeye ait bir otobüs dikkate alınırsa, Refahiye'nin önemli fonksiyonlarından birininde ulaşım faaliyetleri olduğu kolayca anlaşılabilir.

Refahiye'de yaşayanların en fazla bağlantı kurdukları şehir, Erzincan İl Merkezi'dir. Kuşkusuz bu bağlantı, Erzincan'ın İl Merkezi olmasından kaynaklanan yönetimle ilgili işler yanında, bazı temel ihtiyaçların Erzincan'dan karşılanması zorunluluğuyla da ilgilidir. Diğer taraftan D-100 karayolunun ilçe merkezinden geçmesinden dolayı, İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa gibi büyük şehirlerle kolaylıkla bağlantı kurulabilmektedir. Bununla birlikte, otoban

bulunmayan bu yol üzerinde zaman zaman can ve mal kaybına yol açan trafik kazaları da meydana gelmektedir.

Refahiye kasabasının önemli fonksiyonlarından bir diğerini de, sağlık hizmetleri fonksiyonu oluşturur. Refahiye Devlet Hastanesi, uzman ve pratisyen doktorları ile sadece araştırma sahamızının değil, aynı zamanda ilçe merkezine bağlı yerleşmelerin de en önemli sağlık merkezidir. Şehirde 50 yatak kapasiteli ve 7 doktoru bulunan bu hastahenenin dışında, 4 doktoru bulunan Merkez Sağlık Ocağı'nda da teşhis ve tedavi yapılmaktadır. Ayrıca, bu kuruluşların yanında iki adet eczane de, ilçe halkının sağlık ihtiyaçlarını karşılamak için hizmet vermektedir.

3.3 Ticaret ve Sanayi Fonksiyonları:

Refahiye İlçe Merkezi sanayi faaliyetleri bakımından fazla gelişmemiş olup, bu fonksiyon yerel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde örgütlenmiş, atölye tipi küçük işletmelerden oluşmaktadır. Refahiye kasabasında ticari fonksiyonların yeterince gelişmemiş olması esasen bölgenin ekonomik potansiyeli ile ilgilidir. Çünkü olumsuz doğal çevre şartları nedeniyle tarımsal çeşitliliğin azaldığı bölgede, sınırlı sayıda tarım ürünü (tahıllar, fasulye, patates, pancar gibi) ticarete konu olmaktadır. Bu ise halkın alım gücünü zayıflatmış, bölgede ticaret hayatı canlılık kazanmamaktadır. Dolayısıyla, Refahiye İlçe Merkezi'nde fonksiyon bölgelerinin dağılımı bakımından ticaret ve sanayi bölgeleri şeklinde fonksiyonel bir gruplandırma yapmak oldukça güçtür. Çünkü, gerek ticaret, gerekse de sanayi faaliyetleri daha çok yerel ihtiyaçları karşılayacak biçimde ve perakende ticaret şeklinde bir gelişme göstermiştir. Bazı hayvansal ürünler hariç (peynir, yağ, bal), diğer tarımsal ürünler genellikle dışarıya pazarlanmazken, birçok gıda maddesini dışardan karşılamak zorunluluğu vardır.

Bütün olumsuz şartlara rağmen, yine de ticari işyerleri yoğunluğu bakımından Sivas ve Kemah caddelerinin önem kazandığı dikkat çekmektedir. Aynı şekilde, atölye tipi sanayi faaliyetleri de (tamirhane) D.100 karayolu üzerinde olması sebebiyle, Karadoğan mevkiinde yoğunlaşmıştır. Araştırma sahamızda ticari işyerlerinin daha çok binaların ana caddelere bakan cephelerinde geliştiği görülmektedir.

Refahiye İlçe Merkezi'nde sözü edilen bu etkinlikler dışında, perşembe günleri kurulan gıda ve hayvan pazarları da ilçeye ticari yönden büyük bir hareketlilik getirmektedir. Sonuç olarak işlek bir ulaşım hattı üzerinde yer alan ve geniş bir yönetim bölgesine sahip olan Refahiye'de sanayi ve ticaret hayatı önemli bir gelişme gösterememiştir. Ancak, Refahiye İlçe Merkezi'nin planlı bir şehir yerleşmesi özelliği kazanabilmesi için, en kısa sürede, küçük sanayi sitesinin kurulması ve bu faaliyetin şehir merkezi içerisinde çıkarılması gerekmektedir. Ayrıca, aynı amaca yönelik ticaret faaliyetlerinin belli alanlarda toplanmasının sağlanması kanaatimizce daha uygun olacaktır.

4. Sonuç

Şehirsel fonksiyonlarını incelemeye çalıştığımız Refahiye İlçe Merkezi, gerek nüfus kriterleri, gerekse fizyonomik görünüm açısından şehir yerleşmesi değildir. Ancak köy yerleşmesi de değildir. Birtakım olumsuz çevre faktörlerine rağmen, nüfus miktarları, fonksiyonları ve

fizyonomik görünümü açısından bazı şehrsel fonksiyonları hızla gelişen bir kasaba yerleşmesidir.

Çevresine göre merkez olma rolü bulunan yerleşmenin, İlçe merkezi olmasından dolayı yönetim fonksiyonu, D-100 karayolu'nun içinden geçmesi sebebiyle de ulaşım fonksiyonu gelişmiştir. Ayrıca Refahiye'de eğitim fonksiyonu da nisbeten gelişmiştir.

Yörenin mevcut ekonomik potansiyeli değerlendirilip, gerekli altyapı yatırımları yapılarak nüfus göçü önlendiği takdirde, Refahiye kasabasının yakın bir gelecekte yehir yerleşmesi haline geleceği aşikardır.

Kaynakça

- ALİ KEMALİ., 1932, Erzincan Tarihi, Coğrafi, İctimai, Etnoğrafi, İdari, İhsaf, Tetkikât Tecrübesi, İstanbul.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade Şura-yı Devlet, No: 10-16, İstanbul
- DOĞANAY, H., 1994, Türkiye Beşerî Coğrafyası, Gazi Büro Kitabevi, Ankara.
- EMİROĞLU, M., 1975, *Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri Şehir Nüfusu*, Ankara Üniv. D.T.C.F. Coğrafya Arşt. Derg. Sayı: 7, Ankara.
- Erzincan İl Yıllığı-1990.
- GÜNER, İ., 1990, İğdir Ovası ve Çevresinin Beşerî Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- KARABORAN, H.H., 1987, İslahiye ve Hassa'da Şehirsel Fonksiyonlar Açısından Nüfusun Gelişmesi-Dağılışı ve Şehirleşme Hareketleri, Fırat Üniv. Dergisi c. II, Elazığ.
- KARABORAN, H.H., 1989, *Şehir Coğrafyası ve Şehirsel Fonksiyonları*, Fırat Üniv. Derg. C. III, S. 1, Elazığ.
- KÖKTEN, İ.K., 1944, Orta Doğu ve Kuzey Anadolu'da Yapılan Tarih Öncesi Araştırmalar. Beletten, C., VII, Sayı: 32, Ankara.
- ÖGEL, B., YILDIZ, H.D., KIRZIOĞLU, M.F., ERÖZ, M., KODAMAN, B., ÇAY, M.A., 1986, Türk Milli Bütünlüğü İçerisinde Doğu Anadolu, T.K.A.E. Yay. No. 56, Seri: IV - Sayı: A. 17, Ankara.
- ŞAHİN, T.E., 1985, Anadolu'nun Tarihi Akışı İçerisinde Erzincan Tarih-I, Erzincan Hayra Hizmet ve Dayanışma Vakfı Yay. No. 1, Erzincan.
- TOLUN-DENKER, B., 1977, Yerleşme Coğrafyası (Kır Yerleşmeleri). İstanbul Üniversitesi Yay. No. 2275, Coğrafya Enstitüsü Yay. No. 33, İstanbul.
- TURAN, O., 1973, Türkler Anadolu'da İstanbul.
- YAZICI, H., 1991, Tercan Ovası ve Çevresinin Coğrafi Etüdü. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Doktora tezi, Erzurum